

Het Tijdschrift voor Psychiatrie en de psychiatrie

door H.G.M. Rooijmans en A.M. van Hemert

Samenvatting

In de afgelopen jaren is de belangstelling voor empirisch onderzoek in de psychiatrie toegenomen. Voor het 'Tijdschrift voor Psychiatrie' werd nagegaan of deze ontwikkeling was terug te vinden in een verandering in de aard van de publikaties. Alle artikelen die in de periode 1972-1988 in het Tijdschrift verschenen, werden beoordeeld op de volgende kenmerken: aard van het artikel, aantal auteurs, aantal referenties, aantal pagina's en herkomst en professie van de eerste auteur. Vergelijkbare gegevens werden verzameld voor de 'Acta Psychiatrica Scandinavica' (Acta) en voor 'Psychiatria, Neurologia, Neurochirurgia' (PNN). In het tijdschrift handelde 19% van de artikelen over empirisch onderzoek. In de Acta was dit 66% en in PNN 27%. Zowel in het Tijdschrift als in de Acta was er in de periode 1972-1988 een toename van het aantal onderzoeksartikelen. In het Tijdschrift bleef het aantal onderzoeksartikelen echter laag.

Inleiding

Het redactioneel in het februarinummer (1989) van het Tijdschrift voor Psychiatrie bevatte de volgende passage: 'Hoewel het in de ogen van sommige lezers wellicht nog best meevalt, zijn toch vele bladzijden in dit tijdschrift volgestouwd met tabellen, schema's of figuren waarin cijfers de hoofdrol spelen en de statisticus de regie voert. Al ben ik zelf verre van een statistofoob, toch ontlokken tal van artikelen bij mij een wetenschappelijke nausea' (Vandereycken 1988). Gelet op de betrokkenheid van Vandereycken bij het wel en wee van het Tijdschrift, is deze redactionele oprisping op zijn zachtst gezegd opmerkelijk te noemen. Omdat de auteurs behoren tot de lezers die dachten dat het 'nog best meevalt' zijn wij, na van onze aanvankelijke verbazing te zijn gekomen, aan het tellen geslagen. De jaargang van 1987 van het Tijdschrift omvatte 692 bladzijden. Het aantal pagina's waarop 'cijfers de hoofdrol spelen' bedroeg 61; dat wil zeggen 9%. Van de 40 artikelen die in 1987 verschenen, waren er 9 waarin gebruik werd gemaakt van

statistiek; dat is dus iets minder dan een kwart. Wij hadden hierna rustig achterover kunnen leunen, in de wetenschap dat het inderdaad 'nog best meevalt'. Echter, deze bescheiden rekenactiviteit wekte een al wat langer sluimerende idee tot leven: na te gaan in hoe verre veranderingen die zich in de laatste decennia in de psychiatrie hebben voorgedaan, weerspiegeld worden in de kolommen van het Tijdschrift. Het Tijdschrift voor Psychiatrie is het officiële orgaan van de Vereniging voor Psychiatrie, en bereikt middels een collectief abonnement vrijwel alle Nederlands sprekende psychiaters. Het is aannemelijk dat het Tijdschrift voor veel lezers het enige regelmatig gelezen psychiatrisch vak-tijdschrift is. Gezien deze prominente functie meenden wij te mogen verwachten dat een aantal van de ontwikkelingen die zich in de afgelopen jaren in de psychiatrie hebben voorgedaan in het Tijdschrift zouden zijn terug te vinden.

Om welke ontwikkelingen gaat het? Wij pretenderen niet daarvan een gedetailleerd beeld te kunnen geven, maar wij stippen enkele ontwikkelingen aan. Als belangrijkste punt is te noemen dat het empirisch onderzoek een steeds prominenter wordende plaats is gaan innemen. Globaal zou men kunnen zeggen dat de psychiatrie in relatief snel tempo (althans in Nederland) is geëvolueerd van een beschouwend 'literair' vak naar een meer empirisch georiënteerde discipline. Die empirische oriëntatie verwijst zowel naar natuurwetenschappelijk als naar sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Wat chargerend gesteld: tot in de zestiger jaren was de idee overheersend dat het 'gebouw' van de psychiatrie 'klaar' was, opgetrokken op de fundamenteën die Kraepelin, Freud en andere grote erflaters hadden gelegd, al moest er soms wel een plankje worden vervangen of een nieuw verfje worden aangebracht. Er bestond wel enige wetenschappelijke nieuwgierigheid, maar de neiging om overgeleverde inzichten systematisch te onderwerpen aan empirische toetsing was veel minder uitgesproken dan nu het geval is. Verweven met deze ontwikkeling is er de laatste decennia een opmars geweest van de niet-psychiaters: psychologen, sociologen, maar ook farmacologen, biochemici, enzovoorts. De rol van niet-psychiaters, zowel bij de behandeling van patiënten als in het wetenschappelijk onderzoek, heeft in snel tempo aan belang gewonnen. Een derde en laatste trend die wij willen noemen, is de groei in aandacht voor de studie van biologische determinanten en behandelingen van psychische stoornissen: de doorbraak van de biologische psychiatrie.

Met het huidige onderzoek wilden wij nagaan of de hiervoor geschetste ontwikkelingen in de aard van de artikelen in het Tijdschrift worden gereflecteerd. Hiertoe werd bekeken of er in het Tijdschrift in de periode 1972-1988 een toename is geweest van het aantal artikelen waarin verslag werd gedaan van empirisch onderzoek (kortweg: onderzoeksartikelen). Daarnaast werd nagegaan of het aantal bijdragen van niet-psychiaters is toegenomen. Voor de onderzoeksartikelen

werd nagegaan of de sprake is geweest van een toename in biologische oriëntatie. Om aan de gegevens enig perspectief te verlenen, werden vergelijkbare gegevens verzameld voor twee Engelstalige tijdschriften: *Psychiatria*, *Neurologia*, *Neurochirurgia* en *Acta Psychiatrica Scandinavica*.

Materiaal en methode

Alle 713 reguliere artikelen in het Tijdschrift voor Psychiatrie (exclusief Redactionelen, Forum, enzovoorts) die van 1972 (het begin van het Tijdschrift) tot en met 1988 in het Tijdschrift verschenen, werden beoordeeld op een aantal kenmerken: aard van het artikel, aantal auteurs, aantal referenties, aantal pagina's en herkomst en professie van de eerste auteur. Alleen voor de onderzoeksartikelen werd het focus van onderzoek beoordeeld. De aard van het artikel werd ingedeeld in één van zes categorieën: empirisch onderzoek, literatuuroverzicht, beschouwing, case beschrijving, registergegevens en overige. Het oordeel 'empirisch onderzoek' was meestal duidelijk. Artikelen waarin alleen een systematische beschrijving van gegevens werd gepresenteerd, zonder specifieke vraagstelling, werden ingedeeld bij de categorie 'registergegevens'. Er bestond soms enige twijfel ten aanzien van de indeling 'beschouwing' of 'literatuuroverzicht'. De laatste categorie werd ruim gehanteerd. Voorwaarde was wel dat het artikel handelde over een afgebakend onderwerp en ten minste pretendeerde een overzicht te geven van de beschikbare literatuur. Het aantal auteurs en het aantal referenties per pagina werd door ons beschouwd als een indirecte indicator voor empirische oriëntatie. Immers, empirisch onderzoek is meestal het werk van velen en het bouwt vaak voort op eerder onderzoek. Ten aanzien van de professie van de eerste auteur werd de tweedeling psychiater/niet-psychiater gehanteerd. Arts-assistenten werden geclassificeerd als psychiater. Voor de onderzoeksartikelen werd ten aanzien van het focus van onderzoek de tweedeling biologisch/niet-biologisch toegepast.

Ter vergelijking werd een zelfde beoordeling uitgevoerd voor een aantal jaargangen van *Psychiatria*, *Neurologia*, *Neurochirurgia* (PNN: 1968 tot en met 1973) en voor *Acta Psychiatrica Scandinavica* (*Acta*: 1973, 1976, 1979, 1982, 1985). PNN werd gekozen omdat dit tijdschrift het officiële verenigingsorgaan was vóór de splitsing van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie in 1972. In zekere zin is het dan ook de Engelstalige voorloper van het Tijdschrift voor Psychiatrie. Alleen de psychiatrische artikelen uit PNN werden beoordeeld (in totaal 113 artikelen). De *Acta* werd gekozen omdat het een Engelstalig tijdschrift is uit het Scandinavische taalgebied, dat qua grootte en aard vergelijkbaar is met Nederland en Vlaanderen. Uit de *Acta* werden in totaal 484 artikelen beoordeeld.

Voor een aantal van de kenmerken die werden beoordeeld, waren uit de literatuur cijfers voorhanden voor de *American Journal of Psychiatry* en de *Archives of General Psychiatry* (Reich, Black en Jarjoua 1987). Deze gegevens werden waar mogelijk in de presentatie verwerkt.

In verband met het beperkte aantal artikelen per jaar (40) is bij de presentatie van de resultaten voor het Tijdschrift *niet* gewerkt met jaarcijfers, maar met voortschrijdende driejaarsgemiddelden (1972, 1973, 1974; 1973, 1974, 1975; enzovoorts), in de tabellen en figuren steeds aangegeven met het middelste jaar. Voor de *Acta* werden wél jaarcijfers gebruikt. Voor PNN worden alleen de totale cijfers gepresenteerd.

Resultaten

Het totaal percentage onderzoeksartikelen, zoals weergegeven in tabel 1, was in het Tijdschrift relatief bescheiden (19%), zeker in vergelijking met de *Acta* (66%), maar ook in vergelijking met PNN (27%).

Tabel 1: Aard van artikelen in het Tijdschrift voor Psychiatrie (TvP), in Psychiatria, Neurologia, Neurochirurgia verschenen (PNN) en in *Acta Psychiatrica Scandinavica* (*Acta*)

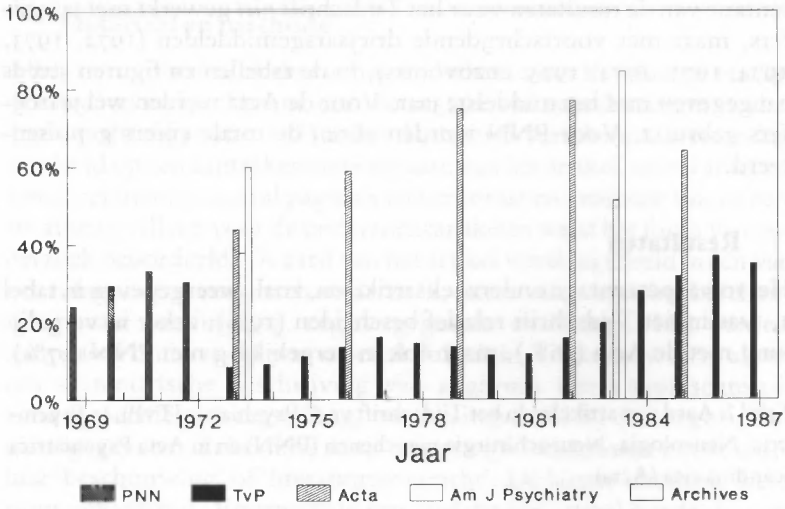
	TvP	PNN	Acta
Empirisch onderzoek	19% (136)	27% (31)	66% (318)
Literatuuroverzicht	15% (109)	13% (15)	2% (12)
Beschouwing	51% (361)	35% (40)	3% (14)
Case-beschrijving	5% (35)	8% (9)	5% (22)
Registergegevens	3% (18)	2% (2)	9% (44)
Overige	7% (54)	14% (16)	15% (74)
Totaal	100% (713)	100% (113)	100% (484)

Tussen haakjes staan de absolute aantallen

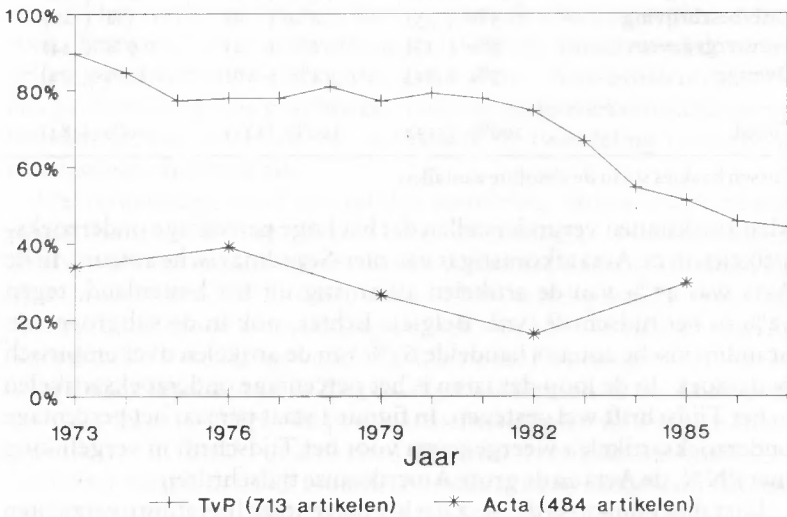
Men zou kunnen veronderstellen dat het hoge percentage onderzoeksartikelen in de *Acta* afkomstig is van niet-Scandinavische auteurs. In de *Acta* was 47% van de artikelen afkomstig uit het buitenland, tegen 12% in het tijdschrift (vnl. België). Echter, ook in de subgroep van Scandinavische auteurs handelde 67% van de artikelen over empirisch onderzoek. In de loop der jaren is het percentage onderzoeksartikelen in het Tijdschrift wel gestegen. In figuur 1 staat per jaar het percentage onderzoeksartikelen weergegeven voor het Tijdschrift in vergelijking met PNN, de *Acta* en de grote Amerikaanse tijdschriften.

Uit tabel 1 blijkt verder nog dat het percentage literatuuroverzichten in het tijdschrift met 15% aanzienlijk hoger was dan in de *Acta*. Het

Figuur 1: Percentage onderzoeksartikelen in Tijdschrift voor Psychiatrie (TvP), Psychiatria, Neurologia, Neurochirurgia (PNN) en Acta Psychiatrica Scandinavica (Acta) volgens eigen onderzoek en in American Journal of Psychiatry (Am J Psychiatry) en Archives of General Psychiatry (Archives) volgens onderzoek van Reich e. a. 1987

Figuur 2: Percentage artikelen geschreven door 1 auteur in Tijdschrift voor Psychiatrie (TvP) en Acta Psychiatrica Scandinavica (Acta)

percentage nam in het Tijdschrift toe van 6% in 1973 tot 17% in 1987.

Het percentage artikelen dat door 1 auteur werd geschreven was in het tijdschrift met 70% aanzienlijk groter dan in de Acta met 28%. Het gemiddelde aantal auteurs per artikel bedroeg 1,5 in het Tijdschrift, 1,8 in PNN, 2,7 in de Acta en (in 1983) 3,4 in de grote Amerikaanse tijdschriften. In figuur 2 is voor de opeenvolgende jaren het percentage artikelen van 1 auteur weergegeven. De geleidelijk daling van het percentage 1-auteurartikelen in het Tijdschrift is ten dele te begrijpen uit de stijging van het percentage onderzoeksartikelen. Het totale percentage 1-auteurartikelen in het Tijdschrift bedroeg 70%. Voor de subgroep van onderzoeksartikelen was dit slechts 37%.

Het aantal referenties per artikel is in de loop der jaren toegenomen. Bij een lichte toename van het aantal pagina's per artikel (11,9 naar 14,3) nam het aantal referenties per artikel toe van 11,2 naar 29,6, ofwel van één naar twee referenties per pagina. In de Acta daalde de gemiddelde lengte van het artikel van 12,7 naar 7,5 pagina's, terwijl het aantal referenties toenam van 23,3 naar 28,2, ofwel van twee naar vier referenties per pagina. In de Amerikaanse bladen werden in 1983 gemiddeld 30,1 referenties per artikel opgegeven.

De meeste artikelen in het Tijdschrift bleken afkomstig van psychiaters (63%). In de loop der jaren was er een afname in het aantal bijdragen van psychiaters te constateren van 75,3% in 1973 naar 43,6% in 1987. Van de onderzoeksartikelen in het Tijdschrift werd 21% beoordeeld als biologisch geïnteresseerd. Voor PNN bedroeg dit 71% en voor de Acta 53%. Er werd in de loop der jaren geen toename van biologisch geïnteresseerd onderzoek geconstateerd, in het Tijdschrift, noch in de Acta.

Discussie

Het Tijdschrift voor Psychiatrie is tussen 1972 en 1988 globaal gezien conform de verwachtingen veranderd. Er verschijnen geleidelijk meer onderzoeksartikelen en literatuuroverzichten. Het aantal bijdragen van meer dan één auteur neemt toe, het gemiddeld aantal referenties stijgt en het aantal niet-psychiater auteurs neemt toe. Bij het beoordelen van de betekenis van de geconstateerde veranderingen is het goed een vergelijking te maken met overeenkomstige cijfers van andere psychiatrische tijdschriften. De Archives torent qua aantal onderzoeksartikelen hoog boven de anderen uit, maar ook de American Journal of Psychiatry en de Acta publiceren een relatief hoog percentage onderzoeksartikelen. Wij beseffen dat een vergelijking met deze tijdschriften in die zin 'oneerlijk' is, dat zij allen behoren tot de meest geciteerde psychiatrische vakbladen (Lloyd en Fletcher 1989). Het zou onzinnig zijn dezelfde verwachtingen te hebben voor het Tijdschrift. Temeer, omdat het Tijdschrift als het officiële orgaan van de Vereniging voor Psy-

chiatrie toch een wat andere functie heeft. Als zodanig moet het vooral een bron zijn voor psychiaters om geïnformeerd te blijven omtrent de ontwikkelingen die zich in het vakgebied voordoen. Anderzijds is het ons inziens nuttig om te bedenken dat van de vele onderzoeksartikelen in de Engelstalige Acta een groot gedeelte afkomstig is van Scandinavische auteurs. Qua taalgebied zijn de Scandinavische landen immers goed vergelijkbaar met Nederland en Vlaanderen. Vanaf 1973 is het aantal onderzoeksartikelen in de Acta aanzienlijk groter geweest dan in het Tijdschrift en het is daarna nog verder gestegen. De relatieve afname van onderzoeksartikelen in de Acta in 1985 is vooral toe te schrijven aan een verdubbeling (!) van het totale aantal artikelen. Ook in PNN was het aandeel van onderzoeksartikelen groter dan in het Tijdschrift. Het beeld voor 1968 t/m 1972 was vrijwel hetzelfde als voor het Tijdschrift in de jaren 1983 t/m 1987. Overigens moet worden opgemerkt dat een aanzienlijk gedeelte van de onderzoeksartikelen in PNN handelde over geneesmiddelen trials.

De conclusie moet zijn dat het Tijdschrift voor Psychiatrie wel veranderd is in verwachte richting, maar de verandering is relatief bescheiden van omvang. Het Tijdschrift is een periodiek gebleven dat vooral gekenmerkt is door beschouwing en overige niet-onderzoeksartikelen. Ongetwijfeld speelt daarbij een rol dat Nederlandse auteurs hun onderzoeksverslagen naar Engelstalige tijdschriften insturen.

Een belangrijke beperking van het onderzoek moet genoemd worden dat de beoordeling slechts een aantal algemene kenmerken kon betreffen. De inhoud van de artikelen werd niet in het oordeel betrokken. Het onderzoek houdt dan ook niet noodzakelijkerwijs een kwalitatief oordeel in. Het spreekt voor zich dat onderzoeksartikelen van inferieure kwaliteit kunnen zijn, en beschouwingen kunnen soms van groot belang zijn.

Een tijdschrift is er voor de lezers. Een wetenschappelijk tijdschrift vervult een onmisbare rol bij de bij- en nascholing van zijn lezers. Die rol is des te belangrijker als dan dat tijdschrift min of meer een monopoliepositie inneemt. Zoals al eerder werd opgemerkt, mag aangenomen worden dat het Tijdschrift voor veel van zijn abonnees een dergelijke positie heeft. Tegen die achtergrond gezien en tegen de achtergrond van de ware lawine aan empirisch onderzoek die ons vanuit het buitenland bereikt, geeft onze analyse van de artikelen in het Tijdschrift reden tot enige bezorgdheid. Het valt te betwijfelen of de grote internationale aandacht voor het observationeel onderzoek in het Tijdschrift voldoende wordt belicht. Het beeld van de psychiatrie, zoals dat wordt overgedragen, klopt daardoor maar ten dele met de werkelijkheid. Naar onze stellige overtuiging zijn er mogelijkheden om dit manco, althans ten dele, te ondervangen. Het voorbeeld van het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde (dat in feite met dezelfde problemen worstelt) zou wellicht verhelderend kunnen zijn. Wij gaan hier

niet verder op in, omdat hiermee het terrein van het redactionele beleid wordt betreden, en dat is niet de bedoeling van dit artikel.

Literatuur

- Lloyd, G.G., en A.E. Fletcher (1989), Citation trends of general psychiatry journals. *Psychological Medicine*, 19, 15-18.
- Reich, J., D.W. Black en D. Jarjoui (1987), Architecture of Research in Psychiatry, 1953 to 1983. *Archives of General Psychiatry*, 44, 311-313.
- Vandereycken, W. (1988), Weg met de statistiek?! *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 30, 79-81.

Summary: The 'Tijdschrift voor Psychiatrie' and psychiatry

In psychiatry the interest in empirical research has increased in the last decades. For the 'Tijdschrift voor Psychiatrie' it was assessed whether this development was reflected in a change in the type of publications. All papers that were published in the 'Tijdschrift' in the period 1972-1988 were reviewed for the following characteristics: type of the article, number of authors, number of references, number of pages and origin and profession of the first author. Similar data were collected for the 'Acta Psychiatrica Scaninavica' (Acta) and for 'Psychiatria, Neurologia, Neurochirurgia' (PNN). In the 'Tijdschrift' 19% of the papers were dedicated to empirical research. In the Acta this was 66% and in PNN 27%. Both in the 'Tijdschrift' and in the Acta an increase in the number of research papers was observed in the period 1972-1988. In the 'Tijdschrift', however, the number of research papers remained low.

Prof. dr. H.G.M. Rooijmans en dr. A.M. van Hemert zijn respectievelijk als psychiater en als arts-onderzoeker verbonden aan de vakgroep Psychiatrie, Kinder- en Jeugdpsychiatrie en Medische Psychologie van de Rijksuniversiteit Leiden, Postbus 9600, 2300 RC Leiden. Correspondentie naar prof. dr. H.G.M. Rooijmans.